

Proloog

Het is maandagochtend en met ons zoontje Sacha in de draagdoek ben ik op weg naar de crèche. De weergoden wringen hun natte dweil uit boven Hasselt, we krijgen de volle lading en ik twijfel tussen schuilen en lopen. Maar schuilen is zinloos want ik ben al nat. En lopen is geen optie gezien het jong in mijn buidel. Tegen dat we het ministaatje van de crèche dat eigenlijk een steegje is inslaan, voel ik me een doorweekte kangoeroe. Sacha vindt het niet erg en groet een voorbijfietsende facteur-flandrien en andere dingen alsof het zomert.

In de smalle portiek van Het Klein Hemelrijk, want zo heet dat peuterparadijs van onze anderhalf jaar oude zoon, botsen we op Anja, Nora, Sofie, Ilse en Laura, vijf van de onvolprezen kinderverzorgsters van dit huis vol namen. Ze staan daar kennelijk op iemand te wachten. Mijn gevoel klopt. Ze wachten, zo blijkt, op mij. Instinctief kijk ik naar mijn horloge. Ik durf Sacha wel eens op de valreep nog afzetten, mijn vrouw Aurélie duvelt altijd dat ik 's ochtends zo moeilijk de deur uitraak – “Nog één koffietje en ik ben weg, schat!” Maar de klok geeft nog geen half negen aan.

“We hebben u vrijdag op TV Limburg gezien,” overvalt Ilse, de jongste van de vijf, me. Het duurt even voor ik de link leg want het is maandagochtend en mijn hoofd zit nog bij het drukke weekend dat achter de rug is. Maar het klopt, drie dagen geleden zat ik in de studio van TV Limburg. Journalist Niels Christiaens voelde me er aan de tand over de pensioenmaatregelen van de regering. De tantekes, zoals we de kinderverzorgers hier noemen, hebben er eerst aan de keukentafel, dan op Facebook en vervolgens op de crèche over gebabbeld.

Ze weten uiteraard dat de regering de pensioenleeftijd heeft opgetrokken. Maar in het nieuws van TV Limburg heb ik iets gezegd over het vervoegd pensioen waar ze al twee nachten niet goed van geslapen hebben. Natuurlijk, ze zijn alle vijf even zot van baby's en kleine sprui-

ten. Kinderverzorgster, dat is geen job maar een roeping. Hoe waar dat is, merk je aan hun lieve manier van omgaan met Sacha en zijn vriendjes. Maar deze babywals van tillen, verversen, tillen, knuffelen en in bed stoppen begint vermoeiend te worden. Ze zijn ondertussen veertig- of vijftigplusser en walsen al jaren op de toppen van hun tenen. En nu komen Anja, Nora, Sofie, Ilse en Laura polsen of ik eens naar hun cv wil kijken. Ze willen weten hoe het zit met hun kansen op vervroegd pensioen.

Het is een ongewone situatie maar alsof het de normaalste zaak van de wereld is slossen we naar het kantoortje aan de ingang van het kinderdagverblijf. Zes stoelen, dat is eigenlijk te veel voor deze kleine ruimte, we moeten ons schuin achter elkaar zetten. Maar er hangt een huiselijke warmte en ik maak van de gelegenheid gebruik om Sacha uit zijn buidel te bevrijden en de laatste regendruppels van zijn kin te vegen.

Anja is de eerste die papieren uit haar handtas opdiept. Van alle tantekes ken ik haar het beste, we praten wel eens over Ford waar haar man jarenlang werkte. “Ik heb altijd gezegd: binnen tien jaar wil ik stoppen,” zegt ze terwijl ik een blad overloop dat ze gisteren bij elkaar tikte. “Als ik het zo lang nog volhoud, want ik slik cortisone voor mijn rug en gewrichten. Maar binnen tien jaar ben ik zestig. Dan heb ik veertig jaar gewerkt en wordt het tijd om nog wat van het leven te genieten.”

Een blik op dat naakte overzicht van waar Anja gewerkt heeft, voor wie en hoelang, volstaat om Elsschot binnen te smokkelen, de oude schrijver die al wist dat tussen droom en daad praktische wetten in de weg staan. Anja is sinds haar twintigste onafgebroken aan de slag. Maar in die drie decennia werkte ze wel tien jaar deeltijds, en dat is geen detail. Deeltijds werk telt in de berekening van je loopbaanduur maar deels mee als het minder dan 104 dagen per jaar is.

Ik zoek een toon om Anja het nieuws mee te delen, en alleszins een aanhef. Ik voel me als een dokter met slecht nieuws. Aarzelend leg ik uit dat door de regeringsmaatregelen het vervroegd pensioen hoe dan

ook pas vanaf 63 kan, maar dat er een voorwaarde aan verbonden is: je moet 42 jaar gewerkt hebben. “Als jij 63 bent, zit je door die tien jaar halftijds werk eigenlijk maar op 38.” Werken tot 67? Ze schrikt. Daarna schrikken Nora, Sofie, Ilse en Laura even hard.

Het is negen uur en er hangt opeens een vreemde sfeer in het piepkleine bureeltje van Sacha’s crèche. Eerst is er ongeloof. Daarna verontwaardiging. Zelfs Sacha maakt zich kwaad, alsof hij wil zeggen: “In wat voor een wereld leven wij?” Ilse zoekt haar gsm, verlaat de kamer en belt haar man op. De rest zoekt naar collega-kinderverzorgsters, naar vriendinnen, naar vrouwen in het algemeen die níet gedurende een periode in hun leven halftijds werkten, voor hun baby’s en kinderen, voor de partner, voor de was en de plas. Ze vinden er nauwelijks. In België vallen drie op de vier vrouwen en één op de vier mannen voor vervroegd pensioen uit de boot. Wat heet: het ijsskoude water van de berekening.

Ik heb de laatste jaren wel honderd vormingen over pensioenen gegeven. Ik spreek zowel voor volkshuizen vol metaalarbeiders als voor ambtenaren, ik geef presentaties in parochiezaaltjes van Aalter tot Zichem-Zussen-Bolder en ik doceer pensioenrecht aan de KU Leuven. Maar overal beland ik in gesprekken als dat van die maandagochtend in kinderdagverblijf Het Klein Hemelrijk. Overal duiken mensen op die beseffen dat ze langer moeten werken voor een lager pensioen, en daar gloeiend witheet van worden.

“Het lijkt wel alsof zij de discussie gemist hebben”, zegt een collega op de universiteit met wie ik het er onlangs over had. Maar daar zit het hem nu net. Er is in dit land geen ernstig pensioendebat gevoerd. Geen enkele regeringspartij vertelde voor de verkiezingen dat ze de mensen langer wilde doen werken. De CD&V liet weten: “We behouden de wettelijke pensioenleeftijd van 65 jaar.” De N-VA beaamde: “De pensioenleeftijd blijft op 65 jaar.” En ook Open Vld stemde ermee in: “De wettelijke pensioenleeftijd blijft op 65 jaar.” De MR, de partij

van premier Michel, schreef: “Zonder de wettelijke pensioenleeftijd te verhogen, is het mogelijk de activiteitsgraad van de oudere werknemers te verbeteren.”

Enkele jaren geleden beweerde een Portugese premier wiens naam we uit medelijden weglaten, dat “politiek de kunst is van het niet de waarheid vertellen”. Voorzeker had hij geen idee dat zijn Belgische confraters jaren later deze choquerende bewering zo unaniem gingen warmaken. Als het over pensioenen gaat waart de leugen straffeloos rond. Ze is al een andere waarheid geworden.

“De waarheid niet vertellen” om vragen en debat te vermijden. Want in de Wetstraat heerst tegelijkertijd op een paar punten en komma’s na al jarenlang een bestendige eensgezindheid als het over langer werken gaat, tenminste als het niet slaat op de parlementsleden zelf. Alle beleidspartijen waren het erover eens dat we allemaal langer moeten gaan werken en hebben de pensioenen stap voor stap helpen afbreken. Alleen al de vanzelfsprekendheid ervan in vraag stellen, levert reacties op die het midden houden tussen verbazing en ergernis: “Wat?”

Op straat of op de markt, in de cafés, in de bedrijven en kantoren is dat anders. Daar heeft de rij pensioenmaatregelen van de regering-Michel het debat wel al een paar keer fel doen opflakkeren. Mensen zeggen: “Binnenkort kun je alleen nog met pensioen als je eerst een overlijdensattest kunt voorleggen.” Leven we om te werken of werken we om te leven? Kan en moet de samenleving meer mensen tijdig een menswaardig pensioen verzekeren? Kan en moet de samenleving jongeren aan een fatsoenlijke, vaste baan helpen? Het zijn vragen die het antwoord al insluiten.

Er loopt een breuklijn door de samenleving met aan weerszijden een ander mensbeeld en een andere maatschappijvisie. De ene kant vertrekt van een wereld waar de markt, de wetten van de concurrentie en de winst de verhoudingen zijn gaan bepalen; de andere kant gaat uit

van de mens en van zijn verhouding tot de samenleving als een menselijke verhouding.

Tom Lanoye zei het al: “Het begint bij niet meestappen in het idee dat er geen ideologische discussie meer mogelijk is. De grootste overwinning van de framing is dat er gezegd wordt: wij zijn de natuurwet en al de rest bestaat zelfs niet.” Dat is voor pensioenen niet anders. In die context, in dat gevecht, staat dit boek.